

ЯНГИЛАНАЁТГАН ЎЗБЕКИСТОНДА ОИЛАВИЙ ТАДБИРКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ХУСУСИЯТЛАРИ

Аҳмаджонов Содиқжон

Андижон машинасозлик институти
“Иқтисодиёт” кафедраси катта ўқитувчиси

Аннотация. Мақолада бугунги ўзбек оиласининг жамиятимиз ҳаётидаги ўрни ва мавқеи қандай даражада ўзгариб бораётганлиги ҳақида фикр юритилади. Янгиланаётган Ўзбекистонда оилавий шароитда тадбиркорлик қобилиятларининг шаклланиши уларнинг мамлакат иқтисодий тараққиёти билан боғлиқлиги масаласи таҳлил қилинади. Мамлакатимизда оилавий тадбиркорликка оид давлат сиёсатининг амалга оширилиши жараёнида эришилган ижобий натижаларнинг тажрибалари кўрсатиб берилган.

Калит сўзлар: оилавий тадбиркорлик, бандлик, бизнес, ишсизлик, тараққиёт стратегияси, таълим ва тарбия, оила фаровонлиги.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг “Янги Ўзбекистон стратегияси” номли китобида “Иқтисодий сиёсатимизнинг асосий тамойилларидан бири – ҳар бир фуқаро бой бўлса – давлат бой бўлади, ҳар бир оила фаравон бўлса – мамлакат фаровон бўлади” деб таъкидланган[1- 138].

Янги Ўзбекистонда аҳолининг тадбиркорлик ташаббусларини молиявий қўллаб-қувватлаш, биринчи навбатда, маҳаллаларда кичик бизнес ва тадбиркорлик муҳитини янада яхшилаш, ёшлар ва хотин-қизларни даромадли меҳнат билан банд қилиш борасидаги тадбирларни тизимли равишда давом эттириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Оилавий тадбиркорликни ривожлантириш дастурлари доирасида аҳолининг бизнес ташаббусларини қўллаб-қувватлашни янги босқичга олиб чиқишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” Қарори қабул қилинган. Шу қарорга асосан “2023 йилда оилавий тадбиркорликни ривожлантириш дастурлари доирасидаги лойиҳаларни молиялаштириш учун камида 13 триллион сўм йўналтирилсин; аграр тармоқда ўз бизнесини ташкил этишга кўмаклашиш, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштиришда деҳқон хўжаликларининг улушини ошириш мақсадида узоқ муддатга қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ер майдонларини ижарага олиб, белгиланган тартибда рўйхатдан ўтган деҳқон хўжаликлари ва кичик тадбиркорлик субъектларига 50 млн сўмгача гаровсиз кредит берилади; тадбиркорлик субъектларининг маҳаллаларда, шу жумладан ташкил этилган микромарказларда ишлаб чиқаришни, хизмат кўрсатиш соҳасини ва ҳунармандчиликни ҳамда аҳоли билан кооперация ва касаначиликни кенгайтиришга йўналтирилган лойиҳалари учун ҳоким ёрдамчиларининг тавсияномаси асосида ажратиладиган кредитлар миқдори амалдаги 225 миллион сўмдан 300 миллион сўмгача оширилади” [2]– деб белгиланган.

Иқтисодиёт назарияси тарихига назар ташласак шу нарсаларга эътибор берамизки, бизнес ва тадбиркорлик тушунчалари 18-асрда пайдо бўлди ва шу пайтдан бошлаб Р.Кантильон, А.Тьюрго, А.Смит ва бошқа кўп олимлар томонидан тадқиқ қилина

бошланди. Тадбиркор атамасини иқтисодий адабиётда илмий муомалага инглиз иқтисодчиси Р.Кантильон киритган. Унинг берган таърифига кўра тадбиркор – бу доимий даромадга эга бўлмаган деҳқон, хунарманд, савдогар, камбағал ва бошқалар бўлиб, ўзгалар молини муайян нархда сотиб олиб, уларни ва ўзининг молини ҳаммуайян бўлмаган юқорироқ нархда сотишга интилади. Унинг асосий иқтисодий вазифаси турли товарлар бозорларида талабга мос таклифни киритиш ҳисобланади. Р.Кантильон тадбиркорликни хавф-ҳатар ва ноаниқлик шароитидаги таваккалчилик фаолияти сифатида тавсифлаган. А.Смит бизнес ва тадбиркорликни шахсий фойда олиш учун таваккалчилик тижорат ғоясини амалга оширувчи мулкдор деб тавсифлайди. Мулкдор ишлаб чиқаришни ташкил қилади, режалаштиради, унинг натижаларини ўзлаштиради. И.фон Тюнен тасаввурига кўра эса, тадбиркорликнинг таваккалчилик ва инновация фаолиятига доир вазифаларини бирлаштириш мумкин бўлиб, унинг даромади таваккалчилик фаолиятидан ва янгиликни қўллаш туфайли иқтисодий самарага эришиш натижасида олинadиган даромаддан ташкил топади. Австриялик иқтисодчи олим Йезеф Шумпетер (1883-1950) тадбиркор учун мулк эгаллиги мақомининг шарт эканлигини инкор қилиб, унинг кишиларнинг турли табақаларига хослигини асослайди. У ўзининг “Иқтисодий ривожланиш назарияси” китобида тадбиркорни новатор, яъни янгилик яратувчи одам сифатида таърифлаган. Унинг фикрича, тадбиркорнинг вазифаси янги кашфиётларни амалга тадбиқ қилиш орқали ишлаб чиқариш услубини реформа қилиш (янгилаш)дан иборат. Кенг маънода кўриб чиқилганда тадбиркорнинг вазифаси – янги очилган бозор ёки хом ашё базаси асосида янги товар ишлаб чиқариш ёки эскирганини янгилашдан иборат бўлади.

2023 йилда оилавий тадбиркорликни ривожлантириш дастурлари доирасидаги лойиҳаларни молиялаштиришнинг ҳудудлар кесимидаги мақсадли параметрлари бўйича Андижон вилояти 2023 йилда йўналтириладиган маблағлар 1 100 млрд сўм, аввал берилган кредитларнинг сўндирилиши ҳисобидан 596 млрд сўм, тикланиш ва тараққиёт жамғармаси ҳисобидан 275 млрд сўм, ваколатли банкларнинг ресурслари ҳисобидан 229 млрд сўм ажратилмоқда.

Мамлакатимизда босқичма-босқич шаклланаётган бозор муносабатлари шароитида аҳоли бандлиги ва фаровонлигини оширишнинг энг муҳим йўналиши сифатида кичик бизнес ва оилавий тадбиркорлик соҳаларини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантиришни рағбатлантириш устувор йўналишларда белгилаб қўйилган. Шунинг учун ҳам оилавий бизнес ва тадбиркорликни тараққий эттириш республика ҳукуматининг доимий диққат-эътиборида бўлиб келмоқда. Оилавий бизнесни ривожлантириш, мамлакатимиз учун ҳаётий заруратга айланиб бормоқда. Оилавий тадбиркорликнинг иқтисодиётдаги ўрни ва аҳамияти, аввало, оила хўжалигининг иқтисодий вазифаларидан келиб чиқади ва бу соҳаларни ривожлантириш ҳаётий зарурият бўлиб қолмоқда. Мамлакатимизда бугунги кундаги иқтисодий ислохотларнинг устувор йўналишларидан келиб чиқадиган бўлсак, оилавий тадбиркорлик вазифалари қуйидаги ижтимоий-иқтисодий тадбирлардан таркиб топмоқда: ёш авлодни тарбиялаш ва ишчи кучини такрор ишлаб чиқариш; оиланинг истеъмол талабини қондириш; оилавий тадбиркорлик фаолиятини юритиш (деҳқон хўжалиги, касаначилик саноати ва айниқса хизмат кўрсатиш

соҳаларида); оила жамғармаси ҳисобидан инвестицион имкониятларни вужудга келтириш, мулкӣ даромадлардан самарали фойдаланиш; давлат билан “ички” иқтисодий алоқалар (солиқларни тўлаш, трансферт тўловларидан фойдаланиш), хорижий давлатлар билан иқтисодий алоқалар, хусусан, турли хил пул ўтказмалар ва меҳнат шартномалари тузиш. Булардан хулоса қилиш мумкинки, оилавий тадбиркорлик вазифалари ўзаро боғлиқ бўлиб, уларнинг ҳаммаси ҳам маълум даражада даромад ва харажатларни кўзда тутди. Бу жараён фақат оилавий тадбиркорлик доирасида чекланиб қолмайди, балки бутун иқтисодий муносабатлар тизимида содир бўлувчи жараён сифатида ҳам намоён бўлади. Бу ҳам кўрсатадики, оилавий тадбиркорлик мамлакат иқтисодиётида маълум ўринга эга экан. Оилавий тадбиркорликнинг иқтисодиётдаги ўрни эса, қуйидагиларда яққол намоён бўлади: оила фаровонлигини таъминлашдаги ҳиссаси (оила умумий даромадлари таркибида мулк ва тадбиркорлик даромадлари, маҳсулот сотиш ва хизмат кўрсатишдан олинган даромадлари ўсиб бормоқда); оила аъзоларининг ўз-ўзини иш билан банд қила олишдаги ҳиссаси (уй меҳнати ва оилавий тадбиркорлик ҳисобига янги иш ўринлари яратилмоқда); аҳоли жамғармаларининг (банклардаги омонатлари) ўсишидаги ҳиссаси); умумий инвестициялардаги ҳиссаси ЯИМда, шу жумладан, касаначилик, қишлоқ хўжалиги маҳсулоти ҳажмида, қурилиш ишлари, савдо ва хизмат кўрсатиш соҳаларидаги ҳиссаси ортиб бормоқда Ушбу кўрсаткичлар оилавий тадбиркорлик ривожланишининг асосий макроиқтисодий кўрсаткичларини ҳам ифодалайди. Бунда оилаларнинг иқтисодий фаоллиги муҳим ўрин тутди[3-4-бет].

Иқтисодиётни эркинлаштириш шароитида оилалар ўз мулки, ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш воситалари ҳисобидан даромадларини кўпайтириш мақсадида фаол фойдаланишга интилиши ҳаётий заруратга айланмоқда. Бу борада иқтисодий адабиётларда давлат ресурсларидан фойдаланилмаган ҳолда иқтисодий ўсиш манбаларини аниқлашда турлича ёндашувлар мавжуд. Бу асосий ғоя даромад олиш ва сармоя йиғиш бўйича оила хўжаликларининг ўз имкониятларини баҳолаш ва улардан фойдаланиш йўлларидан иборат бўлиб, республикамиз учун ҳам жуда мос келади. Чунки бу ғоя республикамиз оилаларининг фаровонлигини белгиловчи омилларини ўзўзидан излаб топиш имконини беради. Ўзбекистонда оила хўжаликларининг ўз имкониятларини баҳолаш ва улардан самарали фойдаланишда улар ихтиёридаги мавжуд мулкларнинг таркиби, хусусан, шахсий уй-жойлари салмоқли ўрин эгаллайди. Бу борада республикамизда деярли барча оилалар шахсий уй-жойларига эга. “...Айни пайтда оилаларнинг 97 фоизи ўз уйига эга, аҳолининг 90 фоизи узоқ муддат фойдаланиладиган барча асосий товарлар билан таъминланган, ҳар уч оиладан бири шахсий енгил автомобилга эга, аҳоли истеъмол маҳсулотлари билан етарли даражада таъминланмоқда.

Хулоса қилиб айтганда, Янги Ўзбекистонда иқтисодиётни модернизациялаш босқичида халқ хўжалиги тармоклари таркибида кичик бизнес ва оилавий тадбиркорликни барқарор суръатларда ривожлантириш муҳим аҳамият касб этади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ш.Мирзиёев. Янги Ўзбекистон стратегияси. Т., “Ўзбекистон” нашриёти, 2021 й. 82-бет.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Оилавий тадбиркорликни ривожлантириш дастурлари доирасида аҳолининг бизнес ташаббусларини қўллаб-қувватлашни янги босқичга олиб чиқишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” 2023 йил 31 январь, ПҚ-39-сон Қарори
3. З.Ҳ.П.Абулқосимов, А.А.Қулматов.Ўзбекистонда кичик бизнес соҳасида оилавий тадбиркорликнинг ўрни ва уни ривожлантириш йўллари./Монография.-Т.: “Университети”, 2015.